

Teci Mac Riir: Wel ke piok mac ku pialdiɛn de guɔp

Lek de bai

Yenɔ ye wel ke piok mac?

Wel ke piok mac aye ka yeneke mac de rok piok ne akutniim ke piok mac ne Victoria.

Ke welke aŋɔŋic wel juic yeneke pur ne dumic, ku keek aye tier ka alikopta de piok mac ke yuɔr piny nhial.

Ke welke ayene ke mac piok tec i mac kɔc nuat piny ka nɔŋ keci kɔc ke piok de mac piny gɔu.

Ke welke ayekeek yɔc keke ye ayup, kujol keek be liap ne piu ne barmil ken cike juir beneke ya liap thin. Yen aye liap neke lɔkou mɛe ci mande ajin ka thɔŋkou kene timatim ci guɔr.

Ye wel ke piok mac lui yede?

Ajin de wel ke piok mac aye wal ne mac dɛpic, ka yöore ne mac gep ago mac ci cath areetic, be mac ŋau. Yen e ka dɛp töc köth, gel keek ne mac. Yen eya dɛ e deu ye mac deu waric, e mac gel be cuɔk dɛp apieth cɔk nyuui.

Yen eyade wel ke mac ayeke yuɔr e mac nom tuer ago mac gel nom thin, duɔke cath. Naci ka dɛp wal köth ajin de wel ke mac, keyen e kɛŋ töc köth biki ciɛ dɛp apieth tec i mac ke der. Piu cene ke wel ke piok mac jin aye lui bi wal cɔk kɔckou abac ago rɔt ya wuɔl - Wel ke piok mac aye dhiac keke lui agut tecene piu cɔk piɔr.

Wel ke gel piɔr yom cit mande amönh yene piok e mac aye yom gel duɔke biɔk piu wei. Aye ka dɛp tɔu köth (noon, tim ku buɔr) ku ka yekee gel biki ciɛ deu ka gɛu mac duɔke cath areetic.

Ayɔk ye ben bei amönh de piok mac yic, e piu cɔk lui apieth ku cɔk ke kum te dit areetic, cɔk piu töc ka juic köth ku gel piu duɔke ke wɛr wei ne kɛŋköth, bi ciɛ kuer piny abac.

Ye wel ke piok mac loi ne nɔŋ?

Akutnom Wei ke piny, Mac Ajuer Piny, Piu ku Tɛŋ de Lɔtueŋ (Department of Environment, Land, Water and Planning (DELWP)) e wel ke piok mac loi ne wal ye ceŋ col 'Pothciek MVP-F' (Phos-Chek MVP-F). Wel ŋar yeneke wel ke piok de mac loi aye yi daimoniöm (diammonium) ku monoamoniöm potphɔt (monoammonium phosphates), wel ye kɛŋ cɔk rilköth, wel ci kɛŋ ke ye riak kujol ya wel ke ciit man ye gɔk te cike ceŋ akɔlic. Wel ke ciit ayeke tau thin ago raan kuath tier ya tiŋ ye teno ci piok.

Ku nɔŋ wal burominet ye mac yai?

Wel ke burominet ye mac yai col (Polybrominated flame retardants (PBFRs)) aye tau apec bai yic ku luɔŋ ke luoi yic, luɔŋ cit mande elektoronic ku karabai (ci mande komputai ku telbiciön), alɛth, köm ke reer cike loi ne nyiɛnyiɛ lo thorthor, nyiɛnyiɛ cene abil ke karaba kum köth kujol ya kake yieŋ de tiep kedhiɛ. Ke welke aye col wel ke agou mac eyadɛ, ku keek awac kene wel ke piok e mac cike luel piny ene, kuka ceneke ye piok e mac.

Ye ka leu bi piny rac ku yinke koc tueny tueny car ade?

Wél ke gau mac ku wél ke piok mac yeke yuor de thara ne Victoria aye keek themic duó keke gol koc tueny tueny ka reiki piny. Ayeke themic ne Akutnom Amerika de Lötueñe Puor (United States Department of Agriculture (USDA)). Ke wélke kedhié ake gam ne akutnom de USDA.

Piny de Australia, wélke piok e mac ci ceñ piny aye tim kók wel (anor ke thin yiki riok cok ki tiim cie ber nyok apieh). Wél ke piok e mac aye tiim ku kaye pir wéric nök. Yen ayi koc ye kueth thara de piok mac them areetic bi wer cie ye yooric ne wal.

Norj tueny tueny leu bi wél ke piok e mac ke gó?

Ayi them them cene wél ke piok e mac themic nyuoth lan adé kekee aye koc kuk. Ayum de wal piok e mac aleu be raan cok cie wei apieh tenorj koc ye thiak kene yen. Naci liap ne piu, keka cin ke ber lui raan. Koc ye wél liap aye kör bike cin ya pioth, ku ke wum ku ke nyin.

Yen cien teye mac de rok dōc dep – yenjo leu ba loi ban rót tiit tenorj yen tekir de piu?

- Thiek e piu yelo ne tenorj cok, ago piu ci yic wuok ciño ne tenorj.
- Tau thany de gel piu rac ne tenorj nom ago piu rac ya gel duoke ke lo ne tenorj. Yen abe piu rac ya gel wei ci be kuer ne tenorj, piu ke denj aleu bi juar ne yot nom ku leki ne tenorj (ke piu ke aleu bi yic naorj wal). Yen aleu be ñeth, ku lir ku kók rac gel wei agoki yin cie yok.

Teci wél ke piok mac lo ne tenorj dun piu yic

- Duone piu dek. Wél kuci dit ne tenorj, keke piu cok kuc ñuac ku pielki ci piu norjic awai. Ke piuke acie pieth bi koc ka lai kedek (lai bai).
- Ke piuke aleu beneke dom piok ka piok eke mac.

Dhol leu binke bakepstu ke wal piok mac wak wei

- Na norj athethor ke wal piok e mac ci lony ne yondu nom, kane riandu nom, keka leu bake wak wei ne thabun ku cuoth wei ne purca. Lók te ca wak ne piu pieth. Aleu ba dhiac ke wal kou ne piu ke kartuc wat areetic kuka dhiac ke ba coth. Piothe yin cin ku ceñ wér ceneke ye rieth.

For further information

Na kör lekdit de wél ke piok e mac ku pial guopdu, keyin thiec Akutnom ye Nyin tiit ne Piny tenorj Akutnom Pialguop ku Lötueñ de Koc (Department of Health) ne 1300 650 172.

Na kör lekdit de wél ke mac, keyin thiec akutnom de Department of Environment, Land, Water and Planning ne 136 186 ka lor ne webthai nyin ne: www.delwp.vic.gov.au

Na kör lek luoi ye wal loi kuke leu ba loi ne yen ke yin thiec Akutnom Lek Mac e Rok ne Victoria (Victorian Bushfire Information Line) ne 1800 240 667.

E gar de Akuma de Victoria, 1 Treasury Place, Melbourne.

© wilaya de Victoria, Akuthnom de Pialguop ku Lötuerj de Koc (Department of Health), Peirou 2021.